

ZAKLJUČNA RIJEČ

Dekana Fakulteta prof. dr Tomislava J. ŠAGI-BUNIC

Zaključujući ovaj studijski Tjedan — kao toliko osebujan događaj za sve nas — ponajprije moram izraziti zahvalnost svima koji su dali svoj prilog najraznovrsnije brige i napora kako bi se postigao najveći mogući uspjeh.

Počnimo od naše zahvalnosti časnim sestrama i svemu osoblju u kuhinji, pa zatim svemu osoblju koje nas je dočekivalo na vratima ove zgrade, osoblju koje se brinulo za čišćenje i grijanje prostorija, tehničkom osoblju koje je ulagalo svoju vještinu i budnost ovdje u samom odvijanju rada Tjedna, nadalje upravi Nadbiskupskog dječaćkog sjemeništa koja se za svu tu organizaciju brinula i nad njom bdjela, kao i svima onima koji su se trudili oko svete liturgije kao srca ovoga našega duhovnog doživljavanja.

Posebna naša zahvalnost ide voditeljima rada u plenumu dru Antonu Benvinu, lic. Jakovu Mamiću i lic. Josipu Baričeviću, koji su ujedno toliko dobre volje uložili da se naš rad plodno odvija po raznim skupinama. Ne treba ni spominjati da mnogo dugujemo predavačima koji su sve uložili kako bi slušateljstvo na teološkoj razini dobilo solidne uvide u sadašnju problematiku na ovom gorućem području. U redu je da se posebno zahvalimo i svima onima koji su — unatoč tolikim mamcima i napastima što u ovakvim slučajevima čovjeka odvođe od napornog zalaganja u radu skupina — ipak zauzeto ušli u rad pojedinih skupina i nesebično željeli pružiti vlastiti prilog zajedničkoj stvari. Dakako, u tom pogledu nadalje treba pohvaliti animatore pojedinih grupa i njihove požrtvovne pomoćnike. Treba li reći da ja osobno moram na sasvim osobit način javno iskazati zahvalnost tajniku Tjedna doc. dru Adalbertu Rebiću, koji je i ove godine svojom već poslovičnom radošću i svestranom prisutnošću bio duša Tjedna, te tajnici Fakulteta č. s. M. Klari Dugić? Oni su u svakom času bili solidno osiguranje da će sve što je bitno biti na vrijeme i kako treba izvedeno. Naš »hvala« treba reći i svima koji su se pobrinuli za sve što je na ovom Tjednu imalo rekreativan karakter; a ne treba zaboraviti ni sve mnogobrojne prodavače i propagandiste različitih — našem svećenstvu potrebnih — robā i predmeta: sve to daje ovome Tjednu ne mali dio njegova osebnog značaja, po čemu on nije samo studijski Tjedan nego je ujedno i neke vrste smotra i sajam: tko bi mogao zanjekati da to sve skupa pruža ovom našem skupu osebujan i jedinstven čar jednog takvog sastanka naše Crkve u hrvatskom narodu? Sve to zavrđuje da se svakako održi i sljedećih godina, jer se po svemu tome ovih blagoslovljenih dana ovdje na neki način osjeća puls naše Crkve.

Svima vama, koji ste i ove godine dohrlili ovamo sa svih strana da budete sudionici zajedničkih tjeskoba i zajedničkih nada naše Crkve, da nas učinite dionicima svojih iskustava i svojih problema, mogu samo reći: neka Vas Gospodin obraduje zbog radosti koju ste učinili svoj svojoj braći. Sasvim posebno zahvaljujem ocima biskupima i redovničkim provincijalima, koji nisu žalili truda da se ovdje nađu zajedno sa svim pastoralnim klerom i teolozima. Radosna je konstatacija, da je ove godine bilo u radu ovoga skupa više biskupa nego prijašnjih godina. Zahvaljujem ocu biskupu dru Miji Skvorcu što je tako pozorno i neizostavno pratio rad ovoga Tjedna, i što je svima nama

uputio na svršetku svoju pastirsku riječ u svjetlu onoga što je urađeno na rimskoj Sinodi biskupa 1974, dajući na taj način krunu svemu što je ovdje bilo obrađivano te ujedno naznačujući plodne podstreke za daljnji rad u tom smjeru. Na kraju — ali nipošto na posljednjem mjestu — izričem duboku zahvalnost Velikom kancelaru Fakulteta, zagrebačkom nadbiskupu dru Franji Kuhariću, predsjedniku naše Biskupske konferencije, koji je ne samo s pažnjom i dubokom očinskom simpatijom pratio sav rad, nego je također svakodnevno predsjedao našem euharistijskom sastanku te upućivao svemu skupu nadahnutu učiteljsku riječ u srcu te naše najveće koncentracije i naj-uzjež zbijanja oko našega Gospodina Isusa Krista u proslavljanju njegova Vazmenog otajstva. U njemu nam je — vjerujemo — na poseban način bio prisutan sam naš Gospodin.

U ovakvu se času obično očekuje neka opća ocjena uspjeha i neuspjeha onoga što se željelo postići, ili što bi se bilo moralo postići. Očito: preuranjeno bi bilo davati definitivne ocjene. One će se moći učiniti tek kad svi radovi ovoga sastanka budu objelodanjeni, kad oni pređu fazu ponovnog i ponovnog smirenijeg i produbljenijeg čitanja, proučavanja u užim krugovima svećenstva i vjernika, primjena u svakodnevnom životu i radu. A konačnu će i jasnu ocjenu dati tek naš Gospodin, kada dođe u slavi svog konačnog Pojavka. Ipak, nešto se može već sada reći.

Prije svega, kao Dekan Fakulteta, koji u ime Fakulteta snosi vrhovnu odgovornost za ovo djelo Fakulteta, osjećam dužnost da nešto rekнем o samoj naravi Tjedna kao takvog. Na to se osjećam obaveznim posebno zato što su se tijekom Tjedna čula različita mišljenja o naravi Tjedna, i što su bila izražena različita mnijenja o tome što bi Tjedan trebao biti. Mislim da će u tu svrhu biti najbolje da Vam pročitam ono što o instituciji ovoga Tjedna govori Statut Fakulteta, odobren od Svete kongregacije za katolički odgoj dne 8. ožujka 1974. O tome posebno govori čl. 110. našega Statuta, gdje se kaže: »§. 1. Fakultet redovito priređuje studijske tjedne i različite tečajeve, koji imaju zadatak da što plodnije posluže za trajnu formaciju klera, kao što su Teološko-pastoralni tjedan za svećenike te Tečaj za odgoj klerika i redovnika, koji se održavaju svake godine. § 2. Za pripremanje takvih skupova Fakultetsko vijeće može delegirati posebnu Pripravnu komisiju, već prema predmetu koji se ima obrađivati, a u kojoj mogu sudjelovati i stručnjaci izvan gremija Fakulteta. § 3. Dekan Fakulteta predsjedava, osobno ili po zamjeniku, takvim redovitim skupovima, i na njemu leži odgovornost za ozbiljnost i plodnost rada.« Da se to bolje razumije, korisno će biti navesti i ono što piše u čl. 3. istoga Statuta: »Svrha Fakulteta jest: njegovati i promicati svete discipline, kao i one koje su s njima u vezi, na pomoć narodu Božjem, a posebno svetoj hijerarhiji, u jačanju kršćanske vjere, kako bi se ona što potpunije razumijevala, uvijek cjelovito čuvala, rasla i širila; u nastojanju oko tih ciljeva ima se pred očima ukupnost života sve zajednice, sa željom za dijalogom s rastavljenom braćom, s nekršćanima i s onima koji ne vjeruju, a u svemu se poglavito pazi na one potrebe Crkve kojima treba izići u susret u našim krajevima.« U čl. 5. § 3; u vezi s § 1, kaže se da »Teološko-pastoralni tjedan za svećenike, koji se redovito drži svake godine«, ima za dužnost da preko njega Fakultet »promiče one studije pomoću kojih će se danomice sve prikladnije i svrsishodnije moći svete discipline primjenjivati kako u duhovnom i religioznom životu tako u pastoralnoj djelatnosti«.

Kako se iz svega toga može jasno zaključiti, Fakultet kao takav ne može preko svoga Teološko-pastoralnog tjedna udovoljavati onim željama — koje su se tijekom ovog Tjedna mogle čuti — po kojima bi ovaj skup imao biti sastanak klera za čisto izmjenjivanje iskustava i uzajamno saopćavanje teškoća i problema, te eventualno stvaranje zaključaka na temelju toga, a bez stručnih teoloških predavanja. Fakultet za nešto takvo nema misije: to je posao redovite crkvene uprave. Fakultet je dužan pružati crkvenoj zajednici teološko služenje, davati teološke usluge, a poduzimanje organiziranja nekih kongresa ili radnih sastanaka onakvog operativnog tipa značilo bi, čini se, prekoračivanja njegovih kompetencija, što bi, uostalom, moglo biti i pogibljivo za zdravlje crkvene zajednice.

Ovaj Teološko-pastoralni tjedan ima značaj pomoćnog sredstva za »trajnu formaciju klera« (čl. 110 § 1) u teologiji. Stoga on mora uvijek biti tako organiziran, da njegovu okosnicu tvore teološka predavanja, u kojima će se pa-

storalnom kleru saopćivati nova teološka dostignuća i osvježivati u sjećanju nekoć pridobivene spoznaje. Isključivši teološka predavanja, Fakultet bi iznevjerio svoju dužnost. Teološka permanentna formacija klera danas je nezaobilazna potreba. Nju zahtijeva Sveta Stolica. A to je bio i glavni cilj, s kojim su ovi Teološko-pastoralni tjedni pokrenuti, jer je upravo to zahtijevao kardinal Franjo Šeper od Fakulteta svojim pismom od 5. studenog 1959, na temelju kojega je Fakultet pristupio organiziranju prvog takvog skupa g. 1961. Dakako da je uvijek moguće imati svoje mišljenje te svako od njih nužno podliježe kritici. No organizirati Teološko-pastoralni tjedan bez teoloških predavanja koja će pripremiti stručnjaci kakve već imamo, bilo bi nemoguće i nikako ne bi odgovaralo svrsi koju ovaj Tjedan ima po samoj svojoj specifičnoj naravi. Ukidanje teoloških predavanja značilo bi zapravo ukidanje samoga ovoga Tjedna.

Ipak, budući da je ovaj Tjedan teološko-pastoralni, a nije naprosto teološki, očito je, da čisto stručno-teoretska teološka predavanja, koja ne bi bila usmjerena prema našoj pastoralnoj praksi i prema njezinim potrebama, to jest prema njezinoj eventualnoj potrebnoj preorijentaciji (koju u nekim stvarima danas crkveni propisi i izričito zahtijevaju), također ne bi ovome Tjednu odgovarala. Po sebi je jasno, da bi Fakultet možda morao održavati pastoralnom kleru i takva čisto stručno-teološka predavanja, ali to ne bi spadalo na ovaj Tjedan kao takav, nego bi u tu svrhu trebalo organizirati nešto drugo.

Sve smo to imali u vidu također kod pripremanja ovogodišnjeg Tjedna. Stoga smo svjesno iz programa isključili neke za evangelizaciju veoma važne teološke teme koje su nam se činile manje važnima za našu konkretnu pastoralnu praksu, kao što je, na primjer, problem misijske adaptacije drugim kulturama, recimo afričkim i azijskim. Unaprijed smo, osim toga, bili svjesni, da se predavanjima neće moći obuhvatiti ni sve ono što je relevantno za našu konkretnu pastoralnu situaciju, budući da — na žalost — i vrijeme ograničuje ljude. Stoga smo se odlučili da se u teološkim predavanjima obrade samo one žarišne i ključne stvari, iz kojih će onda biti moguće u radnim skupinama razmišljati o svemu ostalom. Bio nam je cilj da se u predavanju označe takve ključne i žarišne stvari u idejnom smislu, ali da se nekako iznesu upozorenja i na neke potrebne novosti u operativno-praktičnom smislu. Žarišta tih predavanja trebala su biti zacrtavanje nekih istinskih konkretnih naših sadašnjih mogućnosti: da se naša pozornost ne zadržava samo na onome što nam smeta, što nam se isprečuje kao zapreka, na temelju čega se onda — ponekad — samo opravdavamo te same sebe uvjeravamo da nam je naše evangelizatorsko poslanje onemogućeno, nego da pokušamo pošteno uvidjeti i odvagati također pozitivne naše mogućnosti (kakve već jesu). Zatim, problem našeg vlastitog obraćanja i trajnog obraćanja, kao nezaobilaznog preduvjeta svake evangelizacije, ali i kao komponente evangelizacije. Napokon problem kršćanskog zajedništva, kao nečeg za kršćanstvo sasvim specifičnog, pa zato u našoj situaciji posebno gorućeg; u situaciji, mislim, u kojoj nas sve sili da sve više pozornost usredotočujemo na ono bitno i sržno, budući da nam mnogo štošta samo po sebi i silom prilika izmiče iz ruku. Tako ja osobno vidim ono što je imalo biti najsržnije u predavanjima, a uslijed toga i u radu samih radnih grupa. Mislilo se da će tijekom ukupnog rada, koji je ove godine bio raznovrsnije zamišljen, doći do riječi sve ono što je za nas kod nas danas najbitnije.

Sada, na svršetku rada Tjedna, možemo reći da je možda najveći manjak svega rada bio u tome što se na Tjednu nije dovoljno razradio sam *točan sadržaj evangelizacije*, kako u idejnom smislu tako i u stvarnom smislu, to jest: što je ono što evangelizator na svaki način ima da saopći pa da bi bio odstinski evangelizator, i što znači konkretna zbilja Evanđelja. To je barem moj osobni dojam. Čini se da iz svih diskusija izbija taj sržni manjak. Možda je to donekle manjak same organizacije Tjedna, to jest manjak na razini teoloških predavanja. Vjerujem da to svi vi osjećate. Baš zato mi se čini prikladnim da ovdje sada svima vama predložim, neka bi se slijedeći studentski Teološko-pastoralni tjedan održao o temi »Evanđelje«. Trebalo bi da svestrano proučimo i razradimo što to znači »Evanđelje«, što mislimo kad velimo da to i to nije po Evanđelju, da ovaj ili onaj ne postupa u skladu s

Evandjeljem; što to zapravo neki čovjek ili neka grupa nema kad kažemo da ona još nije primila Evandelja, ili da je primila samo ljusku, a ne sadržaj Evandelja; ili, kad govorimo da je to i to u kršćanstvu zapreka za prihvatanje Evandelja, što smo to rekli? Što je to *Evandelje*? Mislim da je to pitanje prilično bitno za svaki naš današnji govor o evangelizaciji, pa da bi uslijed toga bilo vrijedno da slijedeće godine razradimo baš tu temu. Istina, ima mnogo drugih važnih tema, ali možda bi ova bila baš najpotrebnija i najhitnija, jer se čini da o njoj mnogo toga ovisi.

Čini se, da je jedna od velikih slabosti ovoga našega Tjedna bila u tome što mi još nemamo izgrađenih *radnih navika*. Golem je vremenski prostor bio ostavljen radu u grupama, ali je — na žalost — relativno malen broj sudionika Tjedna sudjelovao u radu radnih grupa. To je golema šteta. Aktivan rad u grupama od goleme je važnosti već i za samo usvajanje ispredavanog gradiva, da to ne bude samo puko zapamćivanje nego i živo apsorpiranje i ugrađivanje u vlastitu misaono-operativnu sliku i ponašanje. Pogotovo je aktivan rad u grupama važan za iznalaženje novih primjena primljenih spoznaja, za kreativno produbljivanje onoga što se čulo, za dostizavanje novih rezultata na temelju dobivenih izazova. U tom pogledu nama svima treba još mnogo čega. Jasno, na ovakvu Tjednu s izložbeno-sajamskim karakterom ima i previše stvari koje odvlače čovjekovu pažnju; nije mala stvar ni vidjeti se i izmijeniti po koju riječ sa starim znancem i prijateljem iz mlađih dana, kojega već dugo nisam vidio. Ne mislim reći da je to zlo, ili da to nema nikakve duhovne vrijednosti; ipak, svi ćemo priznati da je šteta što nismo imali više vremena također za aktivan rad u grupama.

Što se tiče goruće teme o zajedništvu, mislim da je ovdje na svršetku svih diskusija potrebno primijetiti jednu stvar; jasno se iz svega vidjelo da smo svi jako osjetljivi na razdore i nesloge koji među nama postoje, da svi vidimo kako različiti razdori škode evangelizaciji. Zato je naglasak u svim diskusijama bio na tome, kako bi trebalo *ukloniti* sve takvo kao *zapreku* evangelizaciji. Imam dojam da je, međutim, jedva bila prisutna svijest o neophodnoj potrebi *stvaranja* zajedništva, produbljivanja i rasta zajedništva, kao o *pozitivnoj* pretpostavci za evangelizaciju, upravo kao o sastavnom dijelu stvarne evangelizacije.

Nadalje, kao manjak rada ovoga Tjedna čini mi se to što se sve — ili gotovo sve — u našim diskusijama kretalo takoreći samo oko naslijeđenih i već uhodanih oblika našega pastoralnog i evangelizatorskog rada, a veoma je mala pozornost bila svraćena na eventualne *nove oblike*, bilo da se oni već ovdje ondje javljaju, bilo da bi ih trebalo još tražiti. Tako je bilo malo riječi o *osobnim kontaktima* među ljudima, o *đakonima*, o *redovničkim osobama*, o *malim grupama* ili o bazičnim grupama, naprosto o običnim *vjericima (laicima)* u evangelizacijskom djelu. Zanimljivo je, npr., da je dr Fuček donio kratak, ali zanimljiv, izvještaj o problemima malih grupa: međutim, nitko nije u diskusiji poslignje toga ni jednom riječju na taj govor reagirao. Jesmo li mi svećenici još uvijek previše zaokupljeni samo sobom, kao da smo samo mi Crkva, i kao da sva evangelizacija stoji samo u našim rukama? Znam da nije tako, ali je ipak znakovito, što nam se u diskusijama stvari odvijaju kako se odvijaju. I vrijedno je da sada, na kraju Tjedna, svi i o tome porazmislimo.

Međutim, ništa što ljudi rade nije savršeno, i nikad neće moći biti savršeno. Stoga je potrebno da sami sebe ocjenjujemo, težći uvijek za boljim u Kristu Isusu, i moleći Duha Svetoga da uravnava naša srca prema onome što je više u skladu s naumima Božjim. Pozdravljam sve u Kristu Uskrsnulome, želim svima radost i utjehu u svakodnevnu hodu po putovima Božjim, i nadam se da ćemo se i slijedeće godine sresti na ovakvu sastanku zajedničkog traženja.

ZAVRŠNA PORUKA ZAGREBAČKOG NADBISKUPA

Draga braćo!

Zahvaljujemo organizatorima, voditeljima, suradnicima, tehničarima ova tečaja, predavačima, diskutantima i svoj braći svećenicima koji su kroz ove dane bili ovdje prisutni.

Gdje god se braća susretnu u ime Isusa Krista, tu djeluje sigurno Duh Božji. Stoga, svatko tko se ovdje otvorio iskreno, nosi danas sa sobom u život određeno bogatstvo i u mislima i u srcu.

Nemojmo utonuti u pesimizam! Budimo, također, konkretni, da na prostoru na kojem jesmo ostvarimo punu vjernost. I Bog nas neće napustiti.

Hvala svima!

Završavam tekstom Sv. Pavla: »Što navješćujem Evanđelje, nije mi na hvalu, tà dužnost mi je. Doista, jao meni, ako Evanđelja ne navješćujem. Jer ako to činim iz vlastite pobude, ide me plaća; ako li ne iz vlastite pobude — služba je to koja mi je povjerena. Koja mi je, dakle, plaća? Da propovijedajući, pružam Evanđelje besplatno, ne služeći se svojim pravom u Evanđelju.

Jer, premda slobodan od sviju, sâm sebe svima učinih slugom, da ih što više steknem. Bijah Židovima Židov, da Židove steknem; onima pod Zakonom, kao da sam pod Zakonom — premda ja nisam pod Zakonom — da one pod Zakonom steknem; onima bez Zakona, kao da sam bez Zakona — premda nisam bez Božjeg Zakona, nego u Kristovu zakonu — da steknem one bez Zakona; bijah nejakima nejak, da nejake steknem. Svima bijah sve, da pošto-poto neke spasim. A sve činim poradi Evanđelja, da bih i ja bio zajedničar u njemu«. (1 Kor 9, 16—23).

»A Bog mira, koji po krvi vječnoga Saveza od mrtvih izvede velikoga Pastira ovaca, Gospodina našega Isusa, osposobio vas za svako dobro djelo da vršite volju njegovu, činio u nama što je njemu milo, po Isusu Kristu, komu slava u vijeke vjekova. Amen. (Heb. 13, 20—21).